

Собченко Тетяна Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор

кафедра освітології та інноваційної педагогіки

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

м.Харків, Україна

sobchenkotetyana79@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-9213-5556>

Кириленко Сергій Анатолійович

аспірант першого року навчання

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

м.Харків, Україна

kirilenkos823@gmail.com

<http://orcid.org/0009-0000-5156-0217>

ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування інфомедійної грамотності майбутніх фахівців, що зумовлено динамічним прогресом інформаційних і медійних технологій, вільним доступом до великого масиву різної інформації, необхідністю критично мислити, аналізувати та створювати медіапродукти. Мета статті: аналіз сутності поняття інфомедійної грамотності здобувачів вищої освіти. Методи дослідження: теоретичні (аналіз науково-педагогічних джерел, нормативно-правової бази), синтез, узагальнення отриманих результатів. Здійснено огляд чинної нормативно-правової вітчизняної бази щодо регулювання діяльності медіа та інформаційної сфери в Україні. Розглянуто Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, зокрема питання імплементації медіаосвіти в освітній процес вишів тощо. Проаналізовано підходи вітчизняних науковців щодо визначення сутності поняття «інфомедійна грамотність». Представлено авторську позицію сутності поняття «інфомедійна грамотність здобувачів вищої освіти», як складне особистісне утворення, що синтезує комплексні знання, вміння, навички, що необхідні людині для здійснення пошуку різного типу інформації, критичного аналізу та осмислення цієї інформації, створення та розповсюдження інформаційних і медійних продуктів відповідно професійних та особистісних потреб.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, інфомедійна грамотність, медіаосвіта.

Вступ. Етап динамічного та потужного розвитку інформаційних і медійних технологій в Україні надає можливість подальшого розвитку вітчизняного суспільства, що зумовлено вільним доступом до широких масивів різноманітної інформації. Проте, варто уточнити, що суперечливий характер інформації (достовірність, дезінформація тощо) суттєво впливають на роботу з цією інформацією, ускладнюючи її. Як результат, це спричиняє появу численних викликів, проблем, перешкод, оскільки низький рівень інфомедійної грамотності особистості дозволяє створювати передумови для маніпуляції свідомості людини, тощо.

Виходячи з вищезазначеного постає питання у за-требуваності формування інфомедійної грамотності здобувачів вищої освіти. На сьогодні на законодавчому рівні в Україні з 2017 року в системі освіти реалізовується масштабний проєкт «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність», що передбачає, як один із напрямів його реалізації, використання інноваційних методик навчання, що сприятимуть формуванню інфомедійної грамотності здобувачів візних рівнів освіти [6; 9; 10].

Згідно Концепції медіаосвіти в Україні (ред. 2016 р.), здійснення медіаосвіти у закладах вищої освіти має бути відображено в навчальних програмах циклу професійної підготовки усіх спеціальностей [6]. Варто зазначити, наразі Україна вступила до третього етапу розвитку медіаосвіти (2021-2025 рр.).

Отже, з огляду на це, виникає нагальна потреба у вирішенні проблеми формування інфомедійної

компетентності майбутніх фахівців в умовах трансформації освіти. Це й зумовило вибір теми наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування інфомедійної грамотності здобувачів вищої освіти досліджує в останні роки значна кількість науковців та вчених. Так, у працях О.Городецької, М.Друшляк, О.Шуневич, О.Матвійчук,

Н.Пономаренко, Н.Грони та інших представлено шляхи формування інфомедійної грамотності в освітньому процесі закладів освіти різних рівнів. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки здобувачів освіти репрезентовано в наукових доробках Н.Ничкало, С.Доценко, В.Ворожбіт, Т.Собченко, М.Коваль та інших.

У праці Н.Ткачової, А.Ткачова, Т.Собченко визначено авторське розуміння феномену інфомедійної грамотності, структуру та змістове наповнення компонентів інфомедійної грамотності здобувачів вищої освіти, а також розкрито проблему формування інфомедійної грамотності майбутніх педагогів засобами педагогічних дисциплін [11; 12].

Наукові доробки О.Ішутіної та Ю.Чернікової присвячено визначенню поняття інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти та доведено, що основою інфомедійної грамотності є вміння ефективно взаємодіяти з різноманітними медіапродуктами [4].

Т.Водолазька, Н.Курмишева, Т.Устименко розглядають імплементацію інфомедійної грамотності в освіті дорослих [1; 7].

Аналіз нормативно-правового забезпечення щодо

медіаосвітньої діяльності в Україні представлено в роботах Г.Головченко, О.Ковнешинської [2; 5].

Проте розглянуті та проаналізовані в роботах вітчизняні правові документи, що регулюють діяльність медіаосвіти в країні, на жаль, вже втратили чинність в умовах кардинальних змін в економічно-правовій галузі України.

Мета статті: на основі аналізу науково-педагогічної літератури здійснити аналіз сутності поняття інфомедійної грамотності здобувачів вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз науково-педагогічних джерел, нормативно-правової бази), синтез, узагальнення отриманих результатів

Виклад основного матеріалу. Вивчення порушеної проблеми насамперед варто почати з того, що в Україні регулювання діяльності медіа та інформаційної сфери детерміновано в нормативно-правових документах, а саме Законах України: «Про суспільні медіа» (ред.2023), «Про кінематографію» (ред.2023), «Про систему інформовлення в Україні» (ред.2023), «Про інформацію» (ред.2023), «Про функціонування української мови як державної» (ред.2023), «Про електронні комунікації» (ред.2024), «Про медіа» (ред.2024) [3] та ін.

Слід уточнити, що медіаосвіта, як складова медіасфери перебуває у ролі невизначеності в контексті вище зазначених Законів України.

Проте питання затребуваності оволодіння інфомедійної грамотністю учасниками освітнього процесу розглянуто дещо в інших вітчизняних нормативно-правових документах, зокрема, в Законах України «Про освіту» (ред.2024), «Про вищу освіту» (ред.2023), «Про повну загальну середню освіту» (ред.2024), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (ред.2022), розпорядження Кабінету Міністрів України «Операційний план реалізації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (ред.2022), Концепції освіти дорослих в Україні, Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (ред.2016) [6].

Розглянемо більш детально Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, оскільки цим проектом зумовлено:

- закладання фундаменту щодо формування інфомедійної грамотності, медіакультури дітей та молоді відповідно їх вікових та індивідуальних особливостей;
- розбудова ефективної системи медіаосвіти в Україні;
- широке експериментальне впровадження медіаосвіти в освітній процес закладів освіти усіх рівнів, зокрема й вищої школи;
- інтенсивної міжнародної співпраці в сфері медіаосвіти [6].

Варто зазначити, що згідно окресленим в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні трьома етапами реалізації, подальшого розвитку та забезпечення масового впровадження медіаосвіти в Україні наразі триває третій етап (з 2021 до 2025 року). Згідно поставлених завдань, у закладах вищої освіти відбувається як організаційне так і науково-методичне забезпечення процесу інтеграції медіаосвіти в освітній процес майбутніх фахівців усіх профілів, зокрема, через наявну медіаосвітню складову в освітніх та навчальних програмах [6].

Г.Головченко вважає, що імплементація медіаосвіти в освітній процес вишів перебуває в сфері підвищеного інтересу багатьох науковців через різноманітність напрямів діяльності цього процесу [2].

У пригоді стало дослідження В.Іванова, О.Волоше-

нюк, Л.Кульчинської, Т.Іванової, Ю.Мірошніченко, в якому представлено основні погляди на поняття «медіаосвіта» та «медіаграмотність», а також здійснено аналіз їх основних моделей [9; 10].

Також зазначимо, що для позначення результату медіаосвіти сьогодні використовують такі поняття, як от: «медіакультура», «медіаграмотність», «інфомедійна грамотність», «медіакомпетентність» та інші. На думку О.Ішутіної та Ю.Чернікової саме інфомедійна грамотність є «системнотвірним, початковим або вихідним рівнем» щодо інших категорій [4].

Дещо іншу думку висловлює О.Матвійчук, яка вважає, що критичне мислення, медіаосвіта, медіаграмотність, інформаційна грамотність є тотожними поняттями, що вживаються на позначення інфомедійної грамотності [8]. Також науковиця зауважує, що інфомедійна грамотність є обов'язковою та невідомою складовою освітнього процесу вишів, де ключову роль у формуванні інфомедійної грамотності здобувачів вищої освіти відіграють науково-педагогічні працівники та бібліотечні фахівці [там само].

Щодо визначення суті поняття «інфомедійної грамотності» варто звернутися до документу ЮНЕСКО, що відіграло вагомий роль у становленні медіаосвіти [9; 10; 11]. Уточнимо, що феномен «медіаосвіта» було вперше вжито у 1973 році.

У документах ЮНЕСКО зазначено, що поняття «інфомедійна грамотність» є результатом інтеграції таких понять, як медіаграмотність та інформаційна грамотність [9; 10].

Вітчизняні науковці поняття «інфомедійної грамотності» розуміють як:

- здатність особистості критично сприймати інформацію, аналізувати та оцінювати її, створювати медіапродукти (Н.Курмишева);
- результат поєднання освітніх компонентів, які спрямовані на розвиток навичок роботи здобувача з інформацією, ефективного використання ним медіазасобів тощо (О.Слижук);
- особистісне утворення, що поєднує набір умінь і навичок, необхідних для здійснення: критичного аналізу та оцінювання інформації, створення та поширення інформаційних і медійних продуктів (А.Ткачов, Н.Ткачова, Т.Собченко, О. Кучерук);
- комплекс знань, умінь, навичок, що є необхідними для активної взаємодії з медіа та інформацією, що полягають в здатності людини критично осмислювати інформацію, здійснювати її пошук та аналіз, створювати та використовувати різноманітні медіапродукти відповідно професійних та особистих потреб (О.Ішутіна, Ю.Чернікова).

Отже, на основі аналізу вітчизняної науково-педагогічної літератури було зроблено висновок про те, що під інфомедійною грамотністю здобувачів вищої освіти слід розуміти складне особистісне утворення, що синтезує комплексні знання, вміння, навички, що необхідні людині для здійснення пошуку різного типу інформації, критичного аналізу та осмислення цієї інформації, створення та розповсюдження інформаційних і медійних продуктів відповідно професійних та особистісних потреб.

Висновки. Узагальнюючи вище зазначене, слід відмітити, що формування інфомедійної грамотності здобувачів закладів вищої освіти є активним процесом в українських вишах. Проте слід також зазначити, що враховуючи ситуацію, що склалася в Україні з

початком повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ, цей процес у закладах освіти усіх рівнів став ще більш затребуваним, оскільки необхідністю в таких умовах є оперативне отримання достовірної інформації, безпечне її використання та

поширення тощо. Перспективами подальших досліджень вбачаємо у визначенні та порівнянні форм та методів формування інфомедійної грамотності у підготовці бакалаврів права в ЗВО України та Польщі.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Водолазська Т.В., Курмишева Н.І., Устименко Т.А. Інфомедійна грамотність: імплементація в освіті дорослих: навч.-метод. посіб.; упор. Т.А.Устименко. Полтава: ПОІППО ім.М.В.Остроградського, 2021. 108 с.
2. Головченко Г. Медіаосвітня діяльність в Україні: аналіз нормативно-правового забезпечення. Освітологічний дискурс. 2020. Вип.3. С.9–36.
3. Закон України «Про медіа» (ред. 11.02.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення 12.02.2024).
4. Ішутіна О.Є., Чернікова Ю.О. Інфомедійна грамотність здбувачів початкової освіти: зміст і структура поняття. Вісник науки і освіти. 2023. Вип.5 (11). С.540–550.
5. Ковнешинська О.Є. Розвиток медіаосвіти і медіакультурив умовах інформаційного суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Вип.54 (4). С.32–41.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л.А.Найдюнової, М.М.Слюсаревського. Київ: б.в., 2016. 16с.
7. Курмишева Н. Інфомедійна грамотність у педагогічній суб'єкт-суб'єктній взаємодії. 2020. URL: <https://medialiteracy.org.ua/infomediina-gramotnist-u-pedagogichnij-sub-yekt-sub-yektnij-vzayemodiyi> (дата звернення 28.12.2023).
8. Матвійчук О.Є. Ресурси освітянських бібліотек України з інфомедійної грамотності. Інфомедійна грамотність-невід'ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти. 2020. С.242–248.
9. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. 2-ге вид., стер. Київ: АУП, ЦВП. 2012. 58 с.
10. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф.Іванов, О.В.Волошенюк; за науковою редакцією В.В.Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
11. Ткачов А.С., Ткачова Н.О., Собченко Т.М. Формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів засобами педагогічних дисциплін. Освіта та педагогічна наука. 2022. Вип.2 (180). С.70–82.
12. Sobchenko T, Kyrylenko S. Some issues of overcoming educational losses of higher education students in Ukraine. Learning & teaching: after war and during peace: materials of II International Scientific & Practical Conference (Kharkiv, 10 November, 2023). Kharkiv: H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2023. P.154.

References

1. Vodolazska, T.V., Kurmysheva, N.I., & Ustymenko, T.A. (2021). *Infomediina hramotnist: implementatsiia v osviti doroslykh* [Information literacy: implementation in adult education]. POIPPO im.M.V.Ostrohradskoho. (in Ukrainian).
2. Holovchenko, H. (2020). Mediaosvitnia diialnist v Ukraini: analiz normatyvno-pravovoho zabezpechennia [Media education in Ukraine: analysis of regulatory and legal support]. *Educational discourse*, 3, 19–36. (in Ukrainian).
3. Zakon Ukrainy «Pro media» (red. 11.02.2024) [The Law of Ukraine «On Media»]ю URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (in Ukrainian).
4. Ishutina, O., & Chernikova, Yu. (2023). Infomediina hramotnist zdbuvachiv pochatkovoї osvity: zmist i struktura poniattia [Infomedia literacy of primary education students: content and structure of the concept]. *Bulletin of Science and Education*, 5 (11), 540–550. (in Ukrainian).
5. Kovneshchynska, O.E. (2016). Rozvytok mediaosvity i mediakulturyv umovakh informatsiinoho suspilstva [Development of media education and media culture in the information society]. *Information technologies and learning tools*. 54 (4), 32–41. (in Ukrainian).
6. Naydenova L., & Slyusarevsky M. (Eds.). (2016). *Kontseptsiiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini* [The concept of implementing media education in Ukraine]. B.v. (in Ukrainian).
7. Kurmysheva, N. (2020). Infomediina hramotnist u pedahohichnii subiektsubiektinii vzaiemodii [Integration of information and media literacy into the space of language education]. URL: <https://medialiteracy.org.ua/infomediina-gramotnist-u-pedagogichnij-sub-yekt-sub-yektnij-vzayemodiyi> (in Ukrainian).
8. Matviichuk, O. (2020). Resursy osvitiian skykh bibliotek Ukrainy z infomediinoi hramotnosti [Resources of educational libraries of Ukraine on infomedia literacy]. *Infomedia literacy is an integral part of the educational process of a higher education institution*, 242–248. (in Ukrainian).
9. Ivanov, V., Voloshenyuk, O., Kulchynska, L., Ivanova, T., & Miroshnychenko, Y. (2012). *Mediaosvita ta mediahramotnist* [Media education and media literacy: a brief overview]. AUP, CVP. (in Ukrainian).
10. Ivanov, V.F., Volosheniuk, O.V. & Rizun, V.V. (Eds.). (2012). *Mediaosvita ta mediahramotnist* [Media education and media literacy]. Free Press Center. (in Ukrainian).
11. Tkachova, N.O., Tkachov, A.S., & Sobchenko, T.M. (2022). Formuvannia infomediinoi hramotnosti maibutnikh uchyteliv zasobamy pedahohichnykh dystsyplin [Formation of media and information literacy of future teachers by means of pedagogical disciplines]. *Education and Pedagogical Sciences*, 2 (180), 70–81. (in Ukrainian).
12. Sobchenko, T., & Kyrylenko, S. (2023). Some issues of overcoming educational losses of higher education students in Ukraine. *Learning & teaching: after war and during peace – Proceedings of II International Scientific & Practical Conference* (pp.154). Kharkiv National Pedagogical University. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10085340> (in Ukrainian).

Sobchenko Tetyana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Department of the Educology and Innovative Pedagogy

H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

Kirilenko Sergiy

PhD Student

H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

FORMATION OF INFOMEDIATE LITERACY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Abstract. The article is devoted to the problem of forming infomEDIATE literacy of future specialists, which is due to the dynamic progress of information and media technologies, free access to a large array of different information, and the need to think critically, analyze, and create media products. The purpose of the article is to analyze the essence of the concept of infomEDIATE literacy of higher education students based on the analysis of scientific and pedagogical literature. Research methods applied: theoretical (analysis of scientific and pedagogical sources, regulatory framework), synthesis, and generalization of the results. The article provides an overview of the current legal and regulatory framework for the regulation of the media and information sphere in Ukraine. The Concept of Media Education Implementation in Ukraine is considered, in particular, the issue of implementing media education in the educational process of universities, etc. The article analyzes the approaches of domestic scholars to defining the essence of the concept of «infomEDIARY literacy» and presents the author's position on the essence of the concept of «infomEDIARY literacy of higher education students» as a complex personal formation that synthesizes the complex knowledge, skills, abilities that a person needs to search for different types of information, critically analyze and comprehend this information, create and disseminate information and media products by professional and personal needs. We see the prospects for further research in the definition and comparison of the forms and methods of formation of infomEDIA literacy in the training of law bachelors in higher education institutions of Ukraine and Poland.

Key words: higher education students, infomEDIARY literacy, media education.